

перехід суспільства від одного якісного стану до іншого, зокрема, як це відбувається в Україні – результатом зміни суспільного устрою стало створення громадянського суспільства і демократичної, соціальної, правової держави.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) Відомості Верховної Ради України. 2019, № 38, ст.160.

2. Президія національної академії наук України постанова 14.06.2006 № 173. «Роль і значення Конституції України державотворенні і правотворенні в Україні (до 10-річчя прийняття Конституції України)».

3. Битяк Ю.П., Яковюк І.В., Чапала Г.В. Конституція України: досвід реалізації та шляхи удосконалення. Харків: Право, 2006. 43 с.

4. Волченко А. Конституції України. Київ: Парламентське видавництво, 2011.

Лантух І. С.

*викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

При підготовці тез доповіді нами було здійснено аналіз низки глобальних міжнародних актів, що містять стандарти захисту прав і основоположних свобод людини і громадянина, які знайшли своє відображення в розділі II Конституції України.

Серед документів універсальної дії варто відмітити Віденську декларацію та Програму дій, схвалені на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р. Де зазначається, що заохочення і захист прав людини є питанням першорядного значення для міжнародного співтовариства і надає унікальну можливість для проведення всебічного аналізу міжнародної системи прав людини і механізму захисту прав людини з метою зміцнення і заохочення більш повного дотримання цих прав справедливим і збалансованим чином, визначається і стверджується, що всі права людини є наслідком гідності і цінності, притаманних людській особистості, важливо, що людська особистість є центральним суб'єктом прав людини і основних свобод і, відповідно, повинна бути основним бенефіціаром цих прав і свобод і активно брати участь в їх реалізації, підтверджуючи свою прихильність цілям і принципам, що містяться в Статуті Організації Об'єднаних Націй і у Загальній декларації прав людини. Наголошено, що прецедентна практика Європейського суду з прав людини нині фактично є елементом національної правової системи, оскільки сама Європейська конвенція про захист прав людини та основопо-

ложних свобод дає Суду право тлумачити положення Конституції України, а національні судові органи починають дедалі більше посилатися на його судові рішення під час вирішення питань у межах національної судової юрисдикції.

Світове співтовариство ще після закінчення Другої світової війни зійшлося у тому, що сфера захисту прав і свобод людини більше не є полем діяльності винятково однієї країни. Наразі ця сфера належить до напряму діяльності більшості міжнародних організацій. Сьогодні нараховується більше 300 декларацій, конвенцій, хартій, що мають за мету задекларувати та закріпити на глобальному світовому рівні основоположні права та свободи людини і їх захист й відновлення у випадку порушення. Такі міжнародно-правові акти в галузі прав людини зазвичай розглядаються як міжнародні стандарти, оскільки засновані на звичаєвих нормах, що сформувалися внаслідок визнання державами юридичної сили правил поведінки, які були проголошені Генеральною Асамблеєю ООН у вигляді декларацій чи рекомендацій. Саме ця низка міжнародно-правових актів стала базисом для Конституції України та закріплює гарантії забезпечення і дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні включно.

Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження [1, с. 2]. До основних актів, що містять глобальні стандарти прав і свобод особи та стосуються правового статусу людини і громадянина та з якими узгоджуються приписи Конституції України і відповідних нормативно-правових актів, можна віднести: Загальну декларацію прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами (1950), Європейський соціальний стандарт (1961), Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975) тощо. Слід також зупинити увагу на Статуті ООН від 26 червня 1945 р., який дозволяє стверджувати, що питанням прав людини присвячені декілька положень цього документу. Насамперед, це теза преамбули Статуту щодо нового затвердження «*віри в основні права людини, в гідність та цінність людської особистості*» та приписи ст. 55 Статуту, за якими з метою утворення умов сталості та добробуту, необхідних для мирних та дружніх відносин між націями, заснованих на повазі принципу рівноправ'я та самовизначення народів, ООН має сприяти загальній повазі та дотриманню «прав людини та основних свобод для усіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії». Тотожне визначення прав та свобод людини формулювання містить й п. «б» ч. 1 ст. 13 Статуту, за яким Генеральна Асамблея ООН (далі – ГА ООН) повинна організовувати дослідження та надавати рекомендації з метою сприяння між-

народній співпраці, зокрема, в сфері сприяння здійсненню цих прав. За ч. 2 ст. 62 Статуту Економічна та Соціальна Рада ООН також уповноважена робити рекомендації з метою «заохочення поваги та дотримання прав людини та основних свобод для усіх» [2]. Основний Закон України зорієнтований на міжнародно-правові стандарти. З огляду на це, в ньому значна увага приділяється регулюванню співвідношення і взаємодії норм внутрішнього і міжнародного права. Україна, дотримуючись загально визнаних принципів і норм міжнародного права, на конституційному рівні встановила чіткий порядок введення в дію цих норм. Так, норми міжнародного права, у тому числі і ті, що стосуються прав і свобод людини, стають частиною національного законодавства за умови надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів Верховною Радою України. Наприклад, розділ II Конституції присвячений правам і свободам людини і громадянина, а в цілій низці статей знайшли своє відображення положення Загальної декларації прав людини [3]. Виходячи з положень Декларації «усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах» (ст. 1), а згідно зі ст. 2 кожній людині належать права і свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або станового походження, майнового чи іншого стану тощо. Акцентуємо увагу на приписах окремих її статей, які безперечно вплинули на подальший розвиток національних моделей конституціоналізму та на глобалізацію цього правового феномену, зокрема та насамперед у сфері захисту прав особи [4]. Так, із неї слід виокремити такі загальні міжнародні стандарти щодо прав людини, як рівність прав всіх людей та їх рівний захист законом, недискримінація, право людини на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, гарантії кримінально-процесуальних прав людини (ст. ст. 7, 8, 10 і т.д. ЗДПЛ) [4]. Також слід визнати значущість резолюції ГА ООН 48/137 від 20 грудня 1993 р. «Права людини в адмініструванні юстиції», за якою вичерпну значущість для захисту прав людини мають незалежність судочинства, суддів та юристів, право на справедливий вирок, *habeas corpus* та дотримання прав людини за надзвичайних обставин, аспекти попереднього ув'язнення, покарання неповнолітніх та безкарності винних у порушенні прав людини [6]. Такі інституції мають не тільки підтримувати та захищати права людини, але й розвивати публічну свідомість щодо таких прав та свобод. При цьому саме ООН відводилася і відводиться роль сприяння розвитку таких інституцій в якості місця обміну інформацією та досвідом; важливими для таких інституцій визначалися їх незалежність та плюралізм у формуванні складу, констатувалася потреба їх утворення чи посилення спроможності [6]. Крім того, Конституція України передбачила можливість звернення громадян України до спеціальних міжнародних установ із питань вирішення спорів, що стало посиленням права на захист порушених прав і свобод національними засобами захисту [3]. До таких установ належать Міжнародний Суд ООН, Європейський суд з прав лю-

дини тощо. Так, згідно зі ст. 55 Конституції Української держави кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасницею яких є Україна. Найважливішу роль у запровадженні відповідних стандартів відіграє Європейський суд з прав людини, який діє відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., що набула чинності в Україні у вересні 1997 р. Саме з цього часу започатковано якісно новий підхід до імплементації правозахисних стандартів, яким надається конкретна правова форма. Прецедентна практика Європейського суду з прав людини нині фактично є елементом національної правової системи, оскільки сама вищезгадана конвенція надає Суду право тлумачити положення Конституції України, а національні судові органи починають дедалі більше посилатися на його судові рішення під час вирішення питань у межах національної судової юрисдикції [1, с. 2]. Важливо, що зазначеному стану речей сприяє практика численних звернень громадян України до нього.

Підсумовуючи вищезазначене, важливо наголосити, що в сучасних умовах ХХІ століття законодавство України з прав людини і насамперед Конституція нашої держави відповідають міжнародно-правовим стандартам. Водночас, незважаючи на прогрес у цій сфері, в Україні все ж існує потреба у вдосконаленні правозастосовної практики та впровадженні в дію названих міжнародних стандартів, зокрема, через використання судової практики Європейського суду з прав людини та Міжнародного суду ООН. До того ж вступ України до Ради Європи, а в майбутньому й до Євросоюзу, зобов'язує дотримуватися міжнародних норм і принципів у галузі захисту прав людини.

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ : Реферат, 2006. С. 2.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення 25.05.2021).
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 22.05.2021).
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 22.05.2021).
5. Віденська декларація та Програма дій, схвалені на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_504.
6. National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights : Resolution 48/134 adopted by the UN General Assembly on 20 December 1993 [on the report of the Third Committee (A/48/632/Add.2)]. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/48/134>.